

KATILIM BANKALARININ AAOIFI STANDARTLARINA UYGUN FİNANSAL RAPORLAMA UYGULAMALARI

Eyüp ASKER^a ve İbrahim Güran YUMUŞAK^b

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Türkiye

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru: 11 Şubat 2020

Kabul: 31 Haziran 2020

JEL Sınıflandırma:

G10

G21

Anahtar Kavramlar:

AAOIFI,
Faizsiz Finans ve
İslami Muhasebe
Standartları,
Katılım Bankaları,
Finansal Tablolar

ÖZ

Türkiye' deki katılım bankaları mevcut durumda TFRS'ye (Türkiye Finansal Raporlama Standartları) ve BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) düzenlemelerine uygun finansal tablolar hazırlayarak denetimden geçtikten sonra bu raporları üç ayda bir KAP (Kamu Aydınlatma Platformu) sistemiyle kamuoyuna açıklamaktadırlar. Ana ortakları yurtdışında olan bazı katılım bankaları da bu TFRS'ye uygun finansal tablolara ilave olarak IFRS'ye (Uluslararası Finansal Raporlama Standartları) uygun tabloları da altı ayda bir hazırlayarak kendi internet sitelerinde yayınlamaktadırlar ve ana ortaklarına göndermektedirler. Yapılan her iki uygulama diğer geleneksel faizli bankalar tarafından da bu şekilde yapılmaktadır. TFRS standartlarının IFRS standartlarından temelde farkı yoktur. TFRS standartları Türkiye yerel mevzuatı ve BDDK düzenlemeleri, yönetmelikleri çerçevesinde KGK tarafından Türkçeye çevrilerek hazırlanmış standartlardır. IFRS ve TFRS standartları İslami bankaların ya da ülkemizde kullanılan adıyla katılım bankalarının ürün ve muhasebe özelliklerine göre hazırlanmış standartlar değildir. Bu makalede Türkiye'deki Katılım Bankalarının bu iki değişik raporlama yöntemine ilave olarak AAOIFI (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions) muhasebe standartlarına uygun en az yılda bir kez Finansal tablolar ve dipnotlarını hazırlamaları ve bu raporları bağımsız denetimden geçtikten sonra KAP'ta duyurarak kamuoyu ile paylaşmaları önerilmektedir.

^a**Sorumlu Yazar:** İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, E-posta: eyup.asker@izu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-5981-2316>

^b Prof. Dr. İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, E-posta: ibrahim.yumusak@izu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-1655-9872>

Kaynak göster: Asker, E. ve Yumuşak, İ.G. (2020). Katılım Bankalarının AAOIFI Standartlarına Uygun Finansal Raporlama Uygulamaları. *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi*, 6(1) 125-142.

© IZU Uluslararası İslam Ekonomi ve Finansı Araştırma ve Uygulama Merkezi. Tüm Hakları Saklıdır. 125

FINANCIAL REPORTING OF PARTICIPATION BANKS IN COMPLIANCE WITH AAOIFI STANDARDS

Eyüp ASKER^c and İbrahim Güran YUMUŞAK^d

Istanbul Sabahattin Zaim University, Turkey

ARTICLE INFO

Article history:

Received: Feb 11, 2020

Accepted: June 31, 2020

JEL Classification:

G10

G21

Keywords:

AAOIFI,
Sharia and Islamic
Accounting Standards,
Participation Banks,
Financial Statements

ABSTRACT

Financial Reporting Standards) and BRSA (Banking Regulation and Supervision Agency) regulations and they publish it in PDP (Public Disclosure Platform) on a quarterly basis after independent audit process. In addition to this TFRS complied financial statements, some participation banks, having their main shareholder abroad, prepare financial statements in compliance with IFRS (International Financial reporting Standards), publish it in their web sites and send it to their main shareholders in every sixth month. Both of these reporting methods are applied similarly by other conventional banks also. TFRS are not so different from IFRS. TFRS are prepared by KGK (Public Oversight, Accounting and Auditing Standards Authority) by translating into Turkish taking into consideration the local regulations and BRSA regulations. The features of Islamic products and characteristics of accounting for Islamic financial institutions are not taken into consideration while TFRS and IFRS are prepared. By this article, it is proposed that participation banks in Turkey, in addition to these two types of reporting, should prepare financial statements and disclosures in compliance with AAOIFI accounting standards at least once in a year. They should also share it publicly by publishing these reports in PDP after independent audit process.

^c **Corresponding Author:** Istanbul Sabahattin Zaim University, E-mail: eyup.asker@izu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-5981-2316>

^d Prof. Dr. Faculty of Business and Management Sciences, Istanbul Sabahattin Zaim University, E-mail: ibrahim.yumusak@izu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-1655-9872>

To cite this article: Asker, E. and Yumuşak, İ.G. (2020). Financial Reporting of Participation Banks in Compliance with AAOIFI Standards. *Journal of Islamic Economics and Finance*, 6(1), 125-142.

© IZU International Research Center for Islamic Economics and Finance. All rights reserved.

Günümüzde dünyanın birçok ülkesinde Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına uygun muhasebe ve finansal raporlama yapılmaktadır. 90-ülkede IFRS (International Financial Reporting Standards) ile tam uyumlu olarak finansal tablolar hazırlanmaktadır (IFRS, 2019). Bazı ülkeler bu standartları aynen Uluslararası Finansal Standartlar Kurulunun (IASB) yayınladığı şekilde uygularken ülkemizde IFRS'nin çevirisi olan TFRS (Türkiye Finansal Raporlama Standartları), BDDK'nın (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) yaptığı bazı düzenlemelerle birlikte uygulanmaktadır. Katılım bankacılığı sektöründe TFRS uygulandığından bu sektörün özellik arz eden ürünleri ve sözleşme türleri ayrıntılı olarak yansıtılmamaktadır.

İslami finans sektörünün TFRS'ye göre muhasebe kaydı ve dönemsel raporlama yapması, İslami finans sektörünün kendini kamuoyuna tam ve net bir şekilde ifade etmesine ve yapılan işlemlerin İslami prensiplere uygun olarak yapıldığının gösterilmesine imkân vermemektedir. Kamuoyu algısında yanlış anlaşılmalara sebep olmaktadır. İslami finans sektör paydaşları kamuoyuna açıklanmış, katılım bankalarına ait finansal tabloları kıyaslamaları neticesinde İslami ürünlerin, yapılan yatırım türlerinin, fon kaynaklarının neler olduğu hakkında yeterli bilgiye sahip olamamaktadır.

AAOIFI standartları dünyanın 45 ülkesinde tam, kısmi veya rehber niteliğinde uygulanmaktadır. Türkiye'de ise sektör temsilcileriyle KGK (Kamu Gözetim Kurumu), TKBB (Türkiye Katılım Bankaları Birliği), BDDK gibi resmî kurumlar arasında bu konuyla ilgili görüşmeler ve çalışmalar devam etmektedir.

Katılım bankaları, katılım bankalarına özel olarak hazırlanmış olan Tekdüzen Hesap Planına göre muhasebe kaydı tutup TFRS'ye göre finansal tablo ve dipnotlar hazırlamaktadırlar. Yapılan işlem türleri ve ürünler bu bankaların danışma kurulları tarafından onay aşamasından geçmiş olup İslam'ın temel prensipleri ve faizsizlik ana ilkesiyle çelişen işlem veya ürünlere yer verilmemektedir. Ancak Türkiye'deki katılım bankalarından hiçbirisi henüz AAOIFI muhasebe standartlarına uygun finansal tablo ve dipnotlar hazırlayarak denetimden geçmiş olarak kamuoyuna duyurmamaktadır.

İslami finans sektörünün sağlam adımlarla büyümesi ve gelişmesinde uluslararası İslami finans kuruluşlarının rolü büyüktür. Bu uluslararası kuruluşlardan biri de AAOIFI'dir (İslami Finans Kuruluşları için Muhasebe ve Denetleme Kurumu). İslami Finans Kuruluşları için Muhasebe ve Denetleme Kurumu 26 Şubat 1990 tarihinde Cezayir'de kurulmuştur. 27 Mart 1991 tarihindeyse Bahreyn'de kâr amacı gütmeyen bir kuruluş olarak kaydedilmiştir (AAOIFI, 2015).

İslami finansal hizmetler veren kuruluşlar da konvansiyonel kuruluşlar gibi finansal raporlar yayınladıkları, düzenleme ve denetime tabi oldukları için standartlara ihtiyaç duymuşlardır. Böylece konvansiyonel sistemde olduğu gibi İslami sektörde de finans alanında standart yapan kuruluşlar ortaya çıkmıştır (Tablo 1). Tabloda görüldüğü üzere konvansiyonel sektördeki kuruluşlar faizli sistem esaslarına göre standartlar üretmektedir. İslami finans sektöründe ticaret sözleşmeleri ve ortaklık sözleşmeleri esas alınarak temel İslami prensipler doğrultusunda standartlar hazırlanmaktadır.

Tablo 1. Uluslararası Standart Yapıcı Kuruluşlar

Konvansiyonel	İslami
BIS-Basel (Bankacılık)	IFSB (İslami Finans kurumları için ihtiyati düzenlemeler yapar)
IASB (Finansal Raporlama)	AAOIFI (Fıkıh, muhasebe, etik, denetim ve yönetim standartları yapar)
IFAC-IAASB (Denetim)	
IAIS (Sigorta)	
IOSCO (Sermaye Piyasaları)	
ISDA (Swap ve Türev Finansal Araçlar)	IIFM(Tek tip sözleşme örnekleri hazırlar)
ARAÇ	
	Ticaret Sözleşmeleri
	Murabaha
	İcare
Faiz	İstisna
	Selem
	Ortaklık Sözleşmeleri
	Mudarebe
	Müşareke

Kaynak: Şensoy, 2017.

Türkiye’de muhasebe uygulamalarında ülke çapında yeknesaklığı sağlamak için tekdüzen hesap planı kullanma zorunluluğu vardır. Bilanço esasına göre defter tutan işletmeler THP’ye uymak zorundadır. Finans sektöründe de bankalar faktoring şirketleri, finansal kiralama (leasing) ve finansman şirketleri BDDK’nın düzenlediği THP’na uyarlar (BDDK, 2019).

Katılım bankaları ve konvansiyonel bankalar tarafından kullanılan THP’leri kıyasladığımızda birçok hesap kodunda farklar bulunduğunu ancak AAOIFI muhasebe standartlarına uygun finansal tabloların sistemsal olarak hazırlanabilmesi için tüm İslami ürünler bazında bir alt detay veya hesap kodları bulunmadığını görmekteyiz. Aşağıdaki şekilde görüldüğü üzere “Faiz gelirleri”

veya “Faiz giderleri” ifadeleri yerine “Kâr payı gelirleri” veya “Kâr payı giderleri” ifadelerini kullanmak, krediler alt hesapları arasında sadece Özkaynak, Katılım, Özel fon havuzları, Yatırım vekâleti havuzları ayırımını yapmak AAOIFI muhasebe standartlarına göre finansal tabloların hazırlanması için yeterli olmamaktadır. İslami ürünler bazında ve AAOIFI’ya göre hazırlanacak finansal tablolardaki bilgilere temel teşkil edecek detayda AAOIFI’ya uygun ikinci mizan tablosunun oluşturulması daha uygun olacaktır. Kullandırılan fonların alt detaylarını oluşturan İslami ürünler bazında örneğin murabaha, müşâreke, selem, istisna gibi her bir ürün için THP’de ayrı hesapların açılması AAOIFI’ya uygun finansal tabloların hazırlanmasını daha sistemsel bir hale getirebilecektir. BDDK, 1 Şubat 2019 tarihli ve 30673 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanan THP değişikliğiyle üç temel konuda değişiklikler yapmıştır. Bunlardan birincisi, katılım bankaları tarafından yeni kullanılmaya başlanan “yatırım vekâleti” ile ilgili yeni hesapların açılması, ikincisi, “kâr zarar ortaklığı yatırımı” şeklinde ifade edilen hesaplarda isim değişikliğine giderek “ortaklık finansmanı” ifadesi getirilmiştir. Üçüncüsüyse, 01.01.2019 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanan “TFRS 16 Kiralamalar” standardıyla ilgili yeni hesapların açılmasıdır (Resmî Gazete, 2019). İslami finans ürünleri kapsamında buna benzer THP’de yeni hesapların tanımlanması AAOIFI’ya uygun finansal tabloların hazırlanmasına destek olacaktır.

Şekil 1. Tekdüzen Hesap Planı

TEK DÜZEN HESAP PLANI	
KONVANSİYONEL BANKALAR	KATILIM BANKALARI
0 DÖNEN DEĞERLER	0 DÖNEN DEĞERLER
1 KREDİLER	1 KREDİLER
2 YATIRIM AMAÇLI DEĞERLER VE DİĞER AKTİFLER	2 YATIRIM AMAÇLI DEĞERLER VE DİĞER AKTİFLER
3 MEVDUAT VE DİĞER YABANCI KAYNAKLAR	3 KATILIM FONU VE DİĞER YABANCI KAYNAKLAR
4 ÖZKAYNAKLAR	4 ÖZKAYNAKLAR
5 FAİZ GELİRLERİ	5 KÂR PAYI GELİRLERİ
6 FAİZ GİDERLERİ	6 KÂR PAYI GİDERLERİ
7 FAİZ DIŞI GELİRLER	7 KÂR PAYI DIŞI GELİRLER
8 FAİZ DIŞI GİDERLER	8 KÂR PAYI DIŞI GİDERLER
9 FİNANSAL DURUM TABLOSU DIŞI HESAPLAR	9 FİNANSAL DURUM TABLOSU DIŞI HESAPLAR

Kaynak: BDDK/Mevzuat/Tebliğler

TFRS’ye göre hazırlanan ve kamuya açıklanan bu raporlar genelde IFRS’den uyarlanmış olduğundan İslami prensiplere göre işlem yapan ve bu doğrultuda ürünler geliştiren İslami finans sektörünün iç dinamiklerini, bilanço ve kâr zarar cetvelindeki detayları yansıtmakta yetersiz kalmaktadır. Kullanılan terimler İslami finans sektörünün özünü yansıtmamaktadır. Katılım bankaları kendileri için hazırlanmış olan tekdüzen hesap planında var olan muhasebe kodlarını temel alarak Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nun Tebliğ ve Yönetmeliklerine, Bankacılık Kanunu’na, Türk Muhasebe

Sistemleri Uygulama Genel Tebliğ ilke ve prensiplerine uygun şekilde muhasebe kayıtlarını yapmaktadırlar. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi ve Türkiye Katılım Bankaları Birliğinin katkılarıyla 2018 yılında Türkçeye çevrilip yayınlanmış olan AAOIFI'nın "Sharia Standards" (Faizsiz Finans Standartları) adlı kitabında belirtildiği üzere (AAOIFI, 2018) fıkıh standartlarının ana kaynağı Kur'an-ı Kerim ve sünnet naslarının uygulanmasına yönelik Müslüman âlimlerin içtihatlarıdır. Bu bağlamda AAOIFI tarafından yayınlanan fıkıh standartları çağdaş fıkhi içtihadın finansal işlemler hukuku alanında ürettiği en önemli ürünlerden biridir.

Aşağıdaki tabloda IFRS, TFRS ve AAOIFI standartlarının hangi yıldan beri kullanıldığı, standart sayısı, zorunlu kullanan ülke sayısı gibi detaylar verilmiştir.

Bu faizsiz finans standartları, İslami finans kuruluşlarının birçok meselesine çözüm olmuştur. İslami finans kuruluşları tartışmalı bir fıkhi meseleyle karşılaştıklarında bu standartları bir referans kitabı olarak ele almışlardır. Bu standartlar aynı zamanda farklı ülkelerde bulunan İslami finans kuruluşlarının aynı konular üzerinde verdikleri fetvaların uyumlaştırılmasında önemli rol oynamıştır. Tüm dünyada İslami finans kuruluşları arasında bu tür yorum farklılıklarının azalması doğal olarak yatırımcıların bu kuruluşlara olan güvenlerinin artmasında etkin bir rol oynamaktadır.

Bir ülkede caiz olarak nitelendirilen bir işlemin başka bir ülkedeki finansal kuruluşun danışma kurulu tarafından haram olarak kabul edilmesi ve caiz değildir şeklinde nitelendirilmesi bu kuruluşlarla çalışan müşteriler nezdinde soru işaretlerine sebep olmaktadır. Çünkü temelleri yukarıda da açıklandığı gibi Kur'an-ı Kerim, sünnet, icma ve kıyaslara dayanan İslami prensipler ışığında hareket eden bu kuruluşların uygulamalarının da ortak olması beklenmektedir. Bazı yorum farklarının olması doğaldır. Ancak böyle durumlarda doğru olan bir merkezi üst kurula konuyu taşımak veya tüm dünyada artık güvenilir bir otorite olarak görülen AAOIFI fıkıh kurulu'na konuyu danışmaktır.

TFRS'ye göre hazırlanan Finansal Durum Tablosunun Varlıklar bölümünde İslami bankaların en temel ürünlerinden olan murabaha, müşâreke, istisna, selem mudarebe finansmanı gibi ürünler hakkında detaylar görülmektedir.

AAOIFI'ya göre hazırlanan Finansal Durum Tablosunun Varlıklar bölümünde "Satışlardan Alacaklar" başlığı altında Murabaha finansmanından alacaklar kaydedilmektedir. Murabaha finansman işleminin satışlar başlığı altında gösterilmesinin sebebiyse İslami bankalarda yapılan murabaha finansmanında müşteriye nakit fon verilmemektedir. Yapılan işlem, İslami prensiplere uygun şekilde, İslami bankanın satıcılara ödeme yaparak finansmana

konu olan malı satıcıdan aldıktan sonra üzerine ticari kâr ekleyip finansmana ihtiyacı olan müşteriye satmasından kaynaklanmaktadır. Bazı nedenlerle IFRS'ye uygun finansal tablolar hazırlamak zorunda olan katılım bankalarının finansal tablolarının TFRS finansal tablolardan önemli ölçüde farkları bulunmamaktadır.

Tablo 2. IFRS-TFRS-AAOIFI Standartları

IFRS (1970 den bugüne)	Standart Sayısı	Zorunlu Kullanan Ülke Sayısı	Gönüllü veya Rehber Niteliğinde Kullanan Ülke Sayısı
IAS (2001 ve öncesi) IASC tarafından yayınlananlar	25		
IFRS (2001 sonrası) IASB tarafından yayınlananlar	16		
Toplam	41	98	34

TFRS (2005)	Standart Sayısı	Zorunlu Kullanan Ülke Sayısı	Gönüllü veya Rehber Niteliğinde Kullanan Ülke Sayısı
UMS (2001 ve öncesi)	25		
TFRS (2001 sonrası)	16		
Toplam	41	1	0

AAOIFI (1991)	Standart Sayısı	Zorunlu Kullanan Ülke Sayısı	Gönüllü veya Rehber Niteliğinde Kullanan Ülke Sayısı
Fazisiz Finans (Fıkıh)	58		
Muhasebe	32		
Yönetişim	7		
Denetim	5		
Etik	2		
Toplam	104	5	40

Kaynak: IFRS, KGK ve AAOIFI kaynaklarından derlenmiştir.

Finansal durum tablosunun “yükümlülükler” kısmında dikkat çeken husus ise “toplanan fonlar” satırında mudarebe sözleşmelerine ait hiçbir alt detay bulunmamaktadır. Ayrıca risk paylaşımı esasına göre veya diğer bir ifadeyle kâr zarar paylaşımı esasına göre toplanan mudarebe fonlarının yükümlülükler kısmında yer alması IFRS yaklaşımına göre bunların tümüyle yükümlülük olduğunu kabul etmek manasına gelmektedir. AAOIFI’da ise bu konuya ait üç değişik yaklaşım vardır: Toplanan fonlar yükümlülüklerde yer alabilir, özkaynaklar altında, bir alt satırda, özkaynak benzeri (Quasi-Equity) şeklinde gösterilebilir veya katılım bankasının riske iştirak etmeyip sadece vekâlet ücreti

aldığı durumlarda bilanço dışında nazım hesaplarda bilanço dışı yükümlülükler olarak izlenebilir. AAOIFI'nın bu yaklaşımlarının altında yatan temel gerçek İslami bankacılıkta toplanan fonların risk paylaşımı esasına dayalı olarak toplanmasıdır. Türkiye'de bulunan katılım bankaları fon sahiplerinden topladıkları fonları farklı kâr ve zarar paylaşım oranlarına göre toplamaktadır.

TFRS ve AAOIFI'ye Göre Hazırlanan Finansal Tablolar Arasında Temel Farklar:

AAOIFI'nın Faizsiz Finans Standardı 1, AAOIFI'ya uygun hazırlanmış Finansal tablolarda bulunması gereken bilgileri ve formatlarını içermektedir (AAOIFI, FAS1)

Burada en dikkat çekici husus, öncelikle faizsiz finans sektöründe kullanılan terminolojinin doğru bir şekilde bu tablolara yansıtılmış olmasıdır. Konvansiyonel finans sektöründe kullanılan örneğin en basit örneklerle kredi, faiz geliri, faiz gideri, vadeli mevduatlar gibi ifadeler burada yer almamaktadır. Dolayısıyla faizsiz finans sektöründe kullanılan ortak dile göre tablolar ifade edilmiştir.

Diğer dikkat çeken temel hususlardan biri de konvansiyonel bankaların bilançolarında yer alan krediler ve diğer alacaklar net satırı yerine, faizsiz finans sektöründe kullanılan isimleriyle murabaha alacakları, mudarebe finansmanı, müşâreke yatırımları, istisna, selem ve paralel selem gibi terimler kullanılması ve bu ürünler hakkında yatırımcılara dipnotlarda bilgi verilmesidir. Böylece parasını faizsiz finans sektörüne emanet eden bir yatırımcı bu kaynağın hangi İslami ürünlerde yatırıma dönüştürüldüğünü görme imkânına sahip olmaktadır.

TFRS'ye göre hazırlanan finansal tablolarla AAOIFI'ye göre hazırlanan finansal tablolar arasındaki farklar temel muhasebe prensiplerinden kaynaklanmaktadır.

Finansal tablolarda gösterilen varlıkların muhasebe kaydına alınıp finansal tablolara yansıtılabilmesi için öncelikle ölçme yönteminin bilinmesi gerekmektedir. Faizli sistemdeki muhasebe, ekonomik aktivite ve işlemler hakkındaki bilgilere yoğunlaşır. Bilançodaki varlık ve yükümlülüklerin değerlendirilmesi bu ölçme işleminde kullanılan metottan doğal olarak etkileneyecektir. TFRS'de tarihi maliyet yerine gerçeğe uygun değer kavramının sıkça kullanıldığı görülmektedir, özellikle de bilançodaki yatırım ürünleri için değerlendirme ölçüsü gerçeğe uygun değerdir.

İslami finans muhasebe uygulamasında ise varlık ve yükümlülüklerin ölçülmesinde iki husus dikkat çekmektedir. Birincisi, yatırımcılar para yatırdıkları varlıkların finansal tablolardaki gerçeğe uygun değerini veya diğer

bir ifade ile güncel piyasa değerini bilmek isteyeceklerdir. Bu da şeffaflık ilkesi gereği onların en doğal hakkıdır. Diğer bir yönüye; zekâtın her zaman özellikle de bilançodaki finansal varlıklar için gerçeğe uygun değer üzerinden diğer bir deyişle değerlendirme günündeki piyasa değeri üzerinden hesaplanıyor olmasından dolayı yatırımcıların eğer bir zekât yükümlülüğü varsa bu bilginin onlara sağlanması gerekliliğinden kaynaklanmaktadır (Ansari, 2018). İslami finans, tarihi maliyet yerine aslında zekâtın hesaplanmasına temel teşkil etmesinden dolayı gerçeğe uygun değer (piyasa değeri) yaklaşımına daha yakındır. IFRS’de de gerçeğe uygun değer yönteminin kullanıldığı kalemler vardır. Problem gerçeğe uygun değer hesaplanırken kullanılan yöntemden kaynaklanmaktadır. Konvansiyonel sistemde gerçeğe uygun değer hesaplamasında gelecekteki nakit akışlarının bugüne indirgenmesi yönteminin kullanılıyorsa İslami muhasebeyle çelişen temel noktadır.

İkinci konu, özün önceliği meselesidir. TFRS’ye göre hazırlanan finansal tablolarda murabaha işlemleri krediler altında sınıflanır. Ancak AAOIFI raporlarında bu işlemler murabaha alacakları olarak ayrı bir satırda gösterilir. Bu da “özün önceliği” ilkesine bakıştan kaynaklanmaktadır. IFRS veya TFRS yaklaşımında işlemlerin hukuki boyutlarından veya işlemin dayandırıldığı sözleşmelerden ziyade işlemin özü önemlidir. Konvansiyonel bir gözle bakıldığında bir murabaha işlemi aslında bir müşteriye verilmiş olan bir kredi şeklinde nitelendirilebilir. Bu da özün önceliği ilkesine dayandırılır. Ancak İslami finans sisteminde yapılan akitler ve bu akitlerde yazılı olan her bir madde son derece önemlidir ve işlemi muhasebeye veya finansal tablolara yansıtma önemli bir etkidir. İslami finans, bu gözle baktığında murabaha işlemi bir satış sözleşmesi olarak nitelendirir. Bu yüzden de murabaha işlemlerinde alacaklar şeklinde tablolarda ayrı bir satırda gösterilir. İslami prensiplere uyum, bir işlemin İslami finans sisteminde kabul görmesinde en önemli husustur. Bu yüzden sözleşmelerdeki en ufak bir yanlış ifade; bu işlemi tamamen İslami finansa göre geçersiz kılabilir.

Üçüncü konuya paranın zaman değeri meselesidir. İslam, paranın durduğu yerde hiçbir ticari faaliyete veya hizmete konu olmadan artmasına asla müsaade etmez. Bu yüzden aslında İslami muhasebede alacakların NPV (Net bugünkü değer) formülü ile bugüne indirgenerek farklı bir değer bulunmasına müsaade edilmez. Ancak burada detaya inerek konuyu biraz daha açıklamak gerekirse paranın zaman değerinden dolayı alacakların ve yükümlülüklerin bugüne indirgenmesini İslami finansın uygun görmeyişindeki temel konu, konvansiyonel sistemin buna bir zamandan dolayı oluşan fırsat maliyeti veya fırsat geliri gibi bakıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Diğer bir ifade ile İslami finans burada örtülü bir faiz olduğunu düşünmektedir (Ansari, 2018). İslami finansa göre paranın zaman değeri demek, faiz demektir. Ancak İslami finans bu konuya farklı bir açıdan yaklaşarak farklı bir değerlendirme ile çözüm

üretmiştir. İslami finansa göre paranın değil ancak ekonomik değeri olan kaynakların bir zaman değeri vardır. Bu durum şu şekilde açıklanmıştır: Örneğin, bir işyerini kiraya verdiğinizde ve buradan kira geliri elde ettiğinizde bir aylık veya bir yıllık bir sürenin geçmesinden dolayı siz, bir aylık veya bir yıllık kira geliri elde etmiş olursunuz (Ansari, 2018). Bu elde ettiğiniz gelir, paranın zaman değerinden dolayı değil; ekonomik bir kaynağınızın zaman değerinden dolayı elde ettiğiniz gelirdir. Burada bir fırsat geliri veya fırsat maliyeti söz konusu değildir. Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki paranın zaman değeri kavramını ürün fiyatlamasında dikkate almakta bir sakınca yoktur ve kabul edilebilir bir husustur. Çünkü burada ekonomik değeri olan bir varlığın zaman değeri söz konusudur salt paranın değil.

Dördüncü konuysa; İslami finasta kâr zarar paylaşımı yöntemi ile yatırımcılardan toplanan tasarrufların durumudur. TFRS veya IFRS'de toplanan fonlar finansal tablolarla yükümlülükler altında sınıflandırılır. Ancak katılım bankaları bu tasarrufları toplarken hiçbir şekilde kâr garantisi vermemektedir, hatta anaparanın bile geri ödenme garantisi yoktur. Kâr ve zararın paylaşımı şeklinde bir akit yapılmaktadır. Ayrıca bu fon sahiplerine belli vadeler sonunda ödenen tutarlar da kâr payı şeklinde isimlendirilmektedir. Durum böyle iken bu toplanan fonlara yükümlülük demek, bazı soru işaretlerine sebep olmaktadır. Çünkü fon sahipleri aslında katılım bankası ile bir nevi ortaklık ilişkisine girmiş olmaktadır. Diğer bir ifade ile İslami finansa göre fon sahipleri tarafından katılım bankalarına teslim edilen paralar; yarı özkaynak (quasi-equity) gibi nitelendirilebilir (Ansari, 2018). Bu durumda ya özkaynaklar altında ayrı bir satır açarak bunları finansal durum tablosunda gösterebilir ya da varlık, yükümlülük ve özkaynak kalemlerine dördüncü bir kalem olarak yarı özkaynak kalemini eklemek gerekir.

Malezya ve Pakistan, dünyadaki diğer ülkelerden farklı olarak kendi İslami muhasebe standartlarını geliştirmiştir. Bahreyn, Umman, Katar, Ürdün ve Sudan'da ise İslami finansal kuruluşlarda AAOIFI standartları zorunlu olarak uygulanmaktadır.

Tablo 3. AAOIFI Standartlarını Uygulayan Ülkeler

Fıkıh Standartları	Muhasebe Standartları	Denetim, Yönetişim ve Etik Standartları
Afganistan	Afganistan	Afganistan
Bahreyn	Bahreyn	Bahreyn
S. Arabistan (İK Bankası)	S. Arabistan (İK Bankası)	
Irak	Irak	
Ürdün	Ürdün	Ürdün
Kırgız Cumhuriyeti	Kırgız Cumhuriyeti	Kırgız Cumhuriyeti
Lübnan	Lübnan	
Libya	Libya	
Moritus	Moritus	
Nijerya	Nijerya	Nijerya
Katar	Katar	Katar
Umman	Umman	Umman
Pakistan	Pakistan	Pakistan
Filistin	Filistin	
Sudan	Sudan	Sudan
Yemen	Yemen	Yemen
Suriye	Suriye	Suriye
Dubai Uls. Finans Merkezi		Dubai Uls. Finans Merkezi
Katar Uls. Finans Merkezi		Katar Uls. Finans Merkezi
Birleşik Arap Emirlikleri		
Kazakistan Astana Fin. Ins.		

Kaynak: AAOIFI, Adoption of AAOIFI Standards, 2019 (Zorunlu uygulayanlar koyu renkle belirtilmiştir.)

AAOIFI Fıkıh ve Muhasebe Standartlarını Uygulamanın Türkiye'deki Katılım Bankalarına Sağlayacağı Faydalar:

- 2019 yılı itibarıyla 2 trilyon USD aktif büyüklüğe ulaşarak hızla büyüyen İslami finans sektörüyle uyumlu hale gelme,
- İslami finans sektöründeki sermaye hareketlerinden, dünya çapında yaygın olarak kullanılan sukuk piyasalarından faydalanma,
- Ülkemize özellikle Körfez ülkelerinden daha fazla fon getirebilme,
- Şirket birleşmeleri ve uluslararası satın alma projelerinden ülkemizdeki katılım bankalarının da faydalanabilmesi,

- Katılım bankalarının hazırlamış olduğu finansal tabloların uluslararası İslami finans sektör yatırımcıları tarafından anlaşılabilir ve kıyaslanabilir olması,
- Yurt içindeki tüm katılım bankalarının AAOIFI'ya uygun hazırlayacakları finansal raporlar sayesinde birbirlerinin İslami ürün detayları hakkında doğru ve şeffaf, kıyaslanabilir bilgilere ulaşabilmeleri,
- Katılım bankacılığı temel ilke ve prensiplerinin yanı sıra aynı zamanda İslami fıkıh ve muhasebe standartlarının uygulanması sayesinde tüm paydaşların bu faizsiz sisteme olan güvenlerinin artması,
- Katılım bankalarının algı probleminin çözülmesi, yatırımcılar nezdindeki itibarlarının artması,
- Faizsizlik prensibi yanında aynı zamanda paranın zaman değeri, gerçeğe uygun değer, özün önceliği gibi konularda oluşan muhasebesel çelişkilerin en aza indirgenmesi,
- Faizsiz finans sistemine uygun terminolojinin kullanılması,
- İslami finans endeksindeki ülke sıralamasında iyileşme,
- İslami ürünler bazında detay bilgilere ulaşabilme, AAOIFI fıkıh ve muhasebe standartlarını uygulamanın en önemli faydalarıdır.

Günümüzde İslami finans kuruluşlarının karşılaştığı en büyük sorunlardan biri; yatırımcıların bu kurumlara bazen şüpheyle yaklaşmaları veya bu kurumların diğer geleneksel finans kurumlarından farkı yok gibi söylemlerde bulunmalarıdır. Bu tür şüphe ve söylemlerin ana sebebi ise İslami finans kurumlarının kullandıkları ürünleri, işlemlerin özelliklerini, uyguladıkları ana prensipleri, kâr veya zararın nasıl oluştuğunu yatırımcılara yeterince anlatamamalarıdır. Yatırımcının en doğal hakkı parasını emanet ettiği kurum hakkında en şeffaf ve güvenilir bilgiye sahip olmaktır. İslami hassasiyeti yüksek, haramdan kaçınma, faizden kaçınma gayesiyle İslami finans kuruluşlarına gelen yatırımcılara bu yönde yardımcı olmak, bu kurumların temel görevi olmalıdır. Şeffaflık ve onların anlayacağı şekilde üretilen raporlar güveni artıracaktır.

Bilgi sistemlerinin destekleriyle sistem altyapılarını oluşturarak mevcut finansal tablolara ek olarak AAOIFI'ya göre de finansal tablolar hazırlamak katılım bankalarının gündemlerinde olması gereken bir proje olmalıdır. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesinin önderliğinde TKBB ve BDDK'nın katkılarıyla 2018 yılında Türkçeye çevrilmiş olan AAOIFI faizsiz finans standartları (fıkıh standartları) ve Kamu Gözetim Kurumunun öncülüğü ile 2018 sonundan itibaren Türkçeye çevrilerek KGK internet sitesinde yayınlanan AAOIFI muhasebe standartları katılım bankalarının AAOIFI'ya uygun finansal raporlama uygulamasına başlamaları için önemli bir zemin

hazırlamıştır. 01.01.2020 veya daha sonraki yıllarda kullanılmak üzere bu standartlar yürürlüğe girmiştir.

İstanbul'un dünya finans merkezi olma hedefi ve iddiası vardır. İslami finansın da merkezi olma yönünde adımlar atılması yerinde olacaktır. Henüz çok genç olan bu sektörün Türkiye'deki toplam bankacılık sektörü içindeki payı önümüzdeki yıllarda %15'ler seviyelerine çıktığı zaman dünya İslami finans merkezleri arasındaki itibarı da hızla yükselecektir.

Aslında amaç sadece bu standartlarla uyumlu senede bir kez rapor hazırlayıp bunu kamuoyuna, yatırımcılara ilan etmek veya internet sitesinde yayınlamak olmamalıdır. Asıl amaç dünyadaki bu standartları uygulayan diğer tüm İslami finans kuruluşlarıyla iletişimi artırarak onlarla daha uyumlu ve ortak zeminlerde çalışır hale gelmektir. Doğal kaynaklardan elde ettikleri gelirlerden dolayı çok yüksek miktarda likit varlıklara sahip olan Körfez ülkeleri ellerinde bulunan bu fazla fonları yönlendirecek güvenli limanlar aramaktadırlar.

Malezya, Suudi Arabistan, Bahreyn, Kuveyt, İran, Dubai, Abu Dabi gibi İslami finansın büyük pazar payına sahip olduğu ülkelerle bu alanda iş birliğimizi artırmak, iyi uygulamalardan örnek alıp ülkeye bunları getirmek Türkiye'deki İslami finans sektörünün daha hızlı adımlarla gelişmesini sağlayacaktır. Dünyadaki yeni uygulamaların tamamından sektör olarak haberdar olmak sektörün dünyayla entegre olmasını daima dünyayla beraber yürümesini kolaylaştıracağı değerlendirilmektedir.

Tüm bu yukarıda anlatılanların yapılabilmesi için önce farklı coğrafyalarda bulunan bu İslami finans kuruluşlarının kamuoyuna açıkladıkları denetimden geçmiş finansal raporlarını da okuyup anlamak, irdelemek gerekir. Dünyadaki tüm İslami finansal kuruluşların uygulamalarının uyumlaşmasını sağlamak ve böylece onların birbirlerini daha şeffaf ve anlaşılır bir şekilde görebilmelerini, okumalarını iletişim halinde olabilmelerini sağlamak AAOIFI'nın en temel misyonlarından biridir. Katılım bankaları mevcutta kullandıkları katılım bankaları tekdüzen hesap planına göre oluşturdukları mizana paralel olarak AAOIFI finansal tablolarına esas olacak ikinci bir mizan oluşturabilirler. Bu ikinci mizanın veri alacağı kaynak ise AAOIFI'ya göre düzeltme kayıtlarının oluşturulacağı ikinci sistem altyapısı olmalıdır. Mevcut sistem kayıtlarının üzerine bu düzeltme kayıtlarının eklenmesi suretiyle oluşacak sistem altyapısı ikinci mizana kayıtların yüklenmesine altyapı oluşturacaktır. Herhangi bir değişiklik olmayan muhasebe hesapları içinse 1.mizan ile 2.mizan arasında hesap bazında eşleştirme yapılarak veriler AAOIFI mizanına sistemsel olarak aktarılmış olacaktır.

Finansal tabloları etkileyecek olan tüm farklar ortaya çıkarıldıktan sonra yapılması gereken husus ise bu farkların mevcut sisteme paralel bir sistemde

veya sadece fark kayıtlarının girilebileceği ikinci bir sistem ortamında bu farkların muhasebe kayıtlarının oluşturulmasıdır. Mevcut TFRS sistemindeki kayıtlara bu ikinci ortamdaki düzeltme kayıtlarının eklenmesi sonucunda AAOIFI raporlamasına temel teşkil edecek AAOIFI temelli mizan hazırlanmış olacaktır. Bu şekilde katılım bankalarının TFRS temelli mizanının yanında AAOIFI temelli ikinci bir mizanı olacaktır. Teorik çerçevesi özetle bu şekilde açıklanan bu sistemsel altyapının oluşturulması için katılım bankalarının finans, muhasebe, raporlama, bilgi teknolojileri birimleri ve gerektiğinde İslami ürün detaylarına hâkim olan ilgili tüm birimlerin katılacağı bir ortak proje başlatmak yararlı olacaktır. Katılım Bankaları Birliği çatısı altında oluşturulacak bu ortak proje ekibinin düzenli aralıklarla Katılım Bankaları Birliğinde toplanarak 6 katılım bankası tarafından ortak yürütülecek projedeki gelişmeleri, problemleri, çözümleri birbirleriyle paylaşmalarıysa tüm katılım bankalarında sürecin daha etkin ve hızlı yönetilmesini, yeknesaklık sağlanmasını temin edecektir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmadaki önerilerin hayata geçmesi durumunda, ülkemizdeki İslami finans sektörünün gelişip büyümesine, pazar payının artmasına, dünyadaki diğer İslami finans kuruluşlarıyla daha uyumlu ve daha iyi bir iletişim içinde olmasına katkı sağlaması beklenir. Günümüzde AAOIFI, İslami finans ilkelerine ters düşmeyen IFRS'leri benimsemek, ayrıştığı konularda ise özel standartlar hazırlamak yöntemini uygulamaktadır. İdeal olanı, tüm dünyada farklı finansal raporlama standartları yerine, hem faizli ve hem de faizsiz finans sektörünü kapsayan tek bir standart setinin olmasıdır. Ancak, bu sağlanana kadar IASB'nin yayınlamış olduğu ve bundan sonra yayınlayacağı IFRS standartlarında İslami finans kuruluşlarını da dikkate alarak bunların ürün ve hizmetlerine, kullandıkları muhasebe yaklaşımlarına ve finansal raporlama gereksinimlerine yer vermesinin tüm dünya finans sektörü için daha uygun olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- AAOIFI. (2015). Accounting and Auditing Organization For Islamic Financial Institutions, Manama, Kingdom of Bahrain. Dar Al Maiman Publishing
- AAOIFI. (2018). Faizsiz Finans Standartları. Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions Standards. (İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Çev.). İstanbul: TKBB Yayınları.
- AAOIFI. (2019). <https://aaoifi.com/adoption-of-aaoifi-standards/?lang=en> [22.10.2019].
- AAOIFI. (FAS1). AAOIFI Standards <http://aaoifi.com/media/document/1.1Conceptual%20Framework.pdf> [09.01.2020].
- Ansari, O. M. (2018). IFRS and the Shari'ah Based Reporting A Conceptual Study. www.aaoifi.com [28.10.2019].
- BDDK. (2019). [Tek Düzen Hesap Planı Tebliği. https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=9.5.23912&MevzuatIis ki=0&sourceXmlSearch=kat%C4%B1%C4%B1m%20bankalar%C4%B1](https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=9.5.23912&MevzuatIis ki=0&sourceXmlSearch=kat%C4%B1%C4%B1m%20bankalar%C4%B1) [20.01.2020].
- IFRS. (2019). International Financial Reporting Standards. https://www.ifrs.com/ifrs_faqs.html#q3 [30.12.2019].
- Resmî Gazete. (2019) <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/02/20190201-12.htm> [15.01.2020].
- Şensoy, N. (2017). Dünya'da Katılım Finansı Konusunda Standart Yapan Kuruluşlar ve Bazı Standartların Tanıtımı. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İSEFAM. (Necdet Sensoy academia.edu.tr)

FINANCIAL REPORTING OF PARTICIPATION BANKS IN COMPLIANCE WITH AAOIFI STANDARDS

EXTENDED ABSTRACT

In Turkey, participation banks (Islamic Banks) prepare financial statements in compliance with TFRS (Turkish Financial Reporting Standards) and BRSA (Banking Regulation and Supervision Agency) regulations and they publish it in PDP (Public Disclosure Platform) on a quarterly basis after independent audit process. In addition to this TFRS complied financial statements, some participation banks, having their main shareholder abroad, prepare financial statements in compliance with IFRS (International Financial reporting Standards), publish it in their web sites and send it to their main shareholders in every sixth month. Both of these reporting methods are applied similarly by other conventional banks also. TFRS are not so different from IFRS. TFRS are prepared by KGK (Public Oversight, Accounting and Auditing Standards Authority) by translating into Turkish, taking into consideration the local regulations and BRSA regulations. The features of Islamic products and characteristics of accounting for Islamic financial institutions are not taken into consideration while TFRS and IFRS are prepared. By this article, it is proposed that participation banks in Turkey, in addition to these two types of reporting, should prepare financial statements and disclosures in compliance with AAOIFI accounting standards at least once in a year. They should also share it publicly by publishing these reports in PDP after independent audit process.

Today, 98 countries in the world apply IFRS as obligatory (IFRS, 2019). Some countries adapt IFRS as published by IASB, however, some countries apply them by changing them according to local regulations or applications. Turkey is one of them, Participation banks in Turkey apply TFRS which are the translation of IFRS but BRSA regulations are also taken into consideration. The financial statements prepared according to TFRS do not reflect fully the features of Islamic products and characteristic of participation banks. And due to this fact, participation banks cannot express themselves adequately to the public, they cannot show fully that participation banks' manner of banking, accounting methods, products, transactions and agreements behind these transactions are totally different than those in the conventional sector. All these issues sometimes cause some wrong perception in the public, saying "these participation banks have no difference than conventional banks".

AAOIFI standards are applied in almost 45 countries in the world as obligatory, voluntarily or as a guidance. AAOIFI is a non-profit making organization preparing Sharia, Accounting, Ethic, Governance and Auditing

standards in full compliance with Islamic principles for Islamic Financial Institutions in the world. The financial statements prepared according to AAOIFI standards reflect Islamic products by their original names, for instance Murabaha, Musharaka, Selem, Istisna at the asset sides and Mudaraba, Quasy-equity, Profit Equalization Reserve, Investment Risk Reserve at the liability sides. However, in the financial statements of participation banks in Turkey, prepared according to TFRS, there are no such details even in the disclosures. All included under Loans. However, Murabaha is not a loan, as per the legal agreements behind, and as it is shown in the financial statements prepared according to AAOIFI it is a “Receivable From Sales”. Financial statements should reflect the true nature of the transactions.

Basic Differences between Financial Statements Prepared According to AAOIFI and TFRS:

First thing that attract the attention in the financial statements prepared according to AAOIFI is the terminology. For instance, instead of “Loans” we see the original names of the financing products used in the Islamic finance, such as Murabaha, Selem, Musharaka. Islamic accounting approach is different than conventional accounting in terms of fair value also. Islamic accounting support fair value method but the only difference is in the discounting of futur cash flows to find net present value which include time value of money. Money should not have time value, only economic sources may have time value (Ansari, 2018).

Another difference comes from “substance over form” principle which is applied in IFRS. According to AAOIFI, however, substance and form are equally important. Due to existing contracts behind the transactions such as murabaha, the accounting method may differ from conventional approaches. Because of this principle murabaha is seen as sales receivable in Islamic accounting and reflected to financial statements in this way, not as loan.

Deposit, in IFRS financial statements, is classified as liability, however, according to Islamic accounting approach, funds collected should not be classified as liabilities. Because, Islamic banks do not promise or guaranty a fixed income to deposit holder, rather they make a profit and loss partnership with the Islamic bank (mudaraba). Fund collected are invested to revenue generating Islamic products. And this revenue is shared with the deposit holders according to pre-determined sharing ratio. The revenue or even the principal is not guaranteed by the Islamic bank. That is why these are called participation accounts. Due to all these facts, these fund can be considered as quasy-equity, if they are collected as unrestricted funds from account holders. If the owners of the funds want that their funds should be invested in a specific

project or product then, these are called restricted funds and they can be classified under off balance sheet accounts.

The Benefits of Preparing Financial Statements According to AAOIFI:

All participation banks in Turkey currently prepare financial statements according to TFRS. In addition to these financial statements If they prepare financial statements according to AAOIFI also and they publish them in PDP, the following benefits are expected.

- To be compatible with the fast growing Islamic financial sector.
- To get more advantages from the capital movements in the Islamic financial sector, especially Sukuk market.
- To benefit more from the Merge & Acquisition and long term direct investment to Turkish Islamic financial sector.
- To have more transparent, understandable, comparable financial statements in terms of Islamic finance.
- To increase the trust in the Turkish participation banks and to increase the reputation of these banks in the eyes of all stakeholders.

Istanbul Sabahattin Zaim University translated AAOIFI Sharia standards into Turkish and Public Oversight (Accounting and Auditing Standards Authority in Turkey) translated most of the AAOIFI accounting, governance, audit and ethic standards into Turkish. Participation banks in Turkey may start a common project under the umbrella of Turkish Participation Banks Association to prepare AAOIFI complied financial statements. A common project group will reduce the time and effort.

Having different set of standards in the world like IFRS and AAOIFI create comparability and transparency issues. What is ideal is IASB should always take into consideration the existence of fast growing Islamic financial sector and the Islamic products used by this sector while revising the current standards or preparing new standards. By this way, one set of standards might be enough for the whole financial sector in the world.